

ή αυξανόμενη αφομοίωση της «νέας» μικροαστικής ελληνικής τάξης στή Νότιο Άφρική

του
Βαγγέλη Μάντζαρη

1. ιστορική αναδρομή

Γιά να αναλυθεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που παίρνει τρομακτικές διαστάσεις με συνέπειες καταστροφικές για τα μέλη μιάς μεταναστευτικής μειονότητας—στην προκειμένη περίπτωση ή αυξανόμενη κοινωνική απορρόφηση της «νέας» μεσαίας τάξης των Έλλήνων μεταναστών στη Ν. Άφρική—νομίζω ότι το πρώτο πράγμα που πρέπει να εξεταστεί και διερευνηθεί είναι οι κύριες φάσεις που ή συγκεκριμένη μειονότητα έχει περάσει.

Πρέπει να ερευνηθεί—δχι λεπτομερειακά σ' αυτή την περίπτωση—ποιές ήταν οι κοινωνικές συνθήκες που οι Έλληνες αντιμετώπισαν στις διαφορετικές περιόδους της νοτιοαφρικανικής ιστορίας, κάτω από ποιές συνθήκες οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες έφθασαν στη Ν. Άφρική, ποιοί ήταν οι παράγοντες ώθησης (push factors) για τη μετανάστευση, και ποιά ήταν ή διαδικασία και εξέλιξη των κοινωνικών θεσμών που αποτελούν την κοινωνική δομή της μειονότητας αυτής. Με άλλα λόγια, στην προκειμένη περίπτωση, νομίζω ότι μιά ιστορική αναδρομή δέν είναι μόνο χρήσιμη, αλλά αναγκαία.

Μιά ιστορική αναδρομή της ελληνικής μετανάστευσης και των προβλημάτων που αναφέρθηκαν παραπάνω περιέχει τεράστιες δυσκολίες για δυο κυρίως λόγους. α) Έλλειψη βιβλιογραφίας, δχι μόνο επιστημονικής αλλά έστω και πληροφοριακής και β) πρωτογενείς πηγές προερχόμενες από τους πρωτοπόρους μετανάστες που δέν βρίσκονται πιά στη ζωή. Έτσι, μοναδικές πηγές είναι οι ελληνικές εφημερίδες (ή πρώτη ιδρύθηκε στο Johannesburg τό 1913) και διάφορες συνομιλίες με παλιούς μετανάστες.

Ο Κ. Νικολαΐδης¹ σημειώνει ότι στά 1956 υπήρχαν περίπου 10 Έλληνες στο Cape Town. Οι πρώτοι Έλληνες ήταν ναυτικοί που αποφάσισαν να δουλέψουν στά ορυχεία χρυσού στο Transvaal. Στά 1888 υπήρχαν περίπου 20 Έλληνες στην πόλη Kimberley, πρός αναζήτηση διαμαντιών και στο Johannesburg περί τό 1896 υπήρχαν 70 Έλληνες, ιδίως Πελοποννήσιοι. Στο Cape Town, όπου στά 1891 υπήρχαν περί τους 15 Έλληνες, ιδρύθηκε και ή πρώτη ελληνική οργανική ένότητα (στά 1898—«Σύλλογος αλληλοβοήθειας»—).

Μετά τον πόλεμο των Μπόερς στά 1902, ιδρύθηκε ή πρώτη ελληνική κοινότητα στο Cape Town, όπου άρχισε να χτίζεται και ή πρώτη ελληνική εκκλησία.

Η πρώτη μετακίνηση πληθυσμού από τό Cape Town πρός τό Transvaal σημειώθηκε στά 1904, όποτε τά 3/4 από τους 1000 περίπου Έλληνες της πόλης μετακινήθηκαν πρός τό Transvaal λόγω καλύτερων συνθηκών ζωής και ευκαιριών άπασχόλησης (χρυσωρυχεία).

Έτσι, βασισμένοι στο βιβλίο του Νικολαΐδη, μπορούμε να ανεβάσουμε τον ελληνικό πληθυσμό της Ν. Άφρικής σέ 1.600. Οι κύριες ομάδες μεταναστών προέρχονταν από τις φτωχότερες ελληνικές περιοχές (Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Ίονια νησιά και Νησιά του Αιγαίου). Οι παράγοντες ώθησης ήταν πρωταρχι-

1. Κώστας Νικολαΐδης, *Όδηγός των ελληνικών κοινοτήτων εις την Νοτιωτέραν Άφρικήν*, Johannesburg (1923).

κά οικονομικοί. Ἡ αὐξανόμενη πενία τῆς Ἑλλάδας λόγω τῶν γνωστῶν συνθηκῶν οικονομικῆς υπανάπτυξης, ἡ μεγάλη ὑπαρξὴ ιδιοκτησίας γῆς φεουδαρχικοῦ τύπου, ἡ ἀνυπαρξία βιομηχανικῆς υποδομῆς καθὼς καὶ τὰ δημογραφικά καὶ οικονομικά προβλήματα πού συσσώρευσε στὴ χώρα ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ἦταν οἱ κυριότεροι παράγοντες ὄθησης γιὰ μετανάστευση.

Ὁ Emil Added² σημειώνει ὅτι 85% τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν τοῦ '30 ἦταν μικρομαγαζάτορες (café owners), καὶ λαχανοπώλες. Αὐτὴ τὴν περίοδο, ἡ προσοχὴ τῶν μικροϊδιοκτητῶν στρεφόταν ἀπλᾶ καὶ μόνο, ὅσον ἀφορᾷ τὸ οικονομικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τους, σὺν τὰ κερδοσύνον μόνο τὰ πρὸς τὸ ζεῖν, ἐννοῶ ὅχι τὸ κέρδος τὸ βασισμένο στὴν ἀρχὴ ἐπιτευξης καπιταλιστικοῦ κέρδους.

Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ πρωτοπόρου Ἑλλῆνα σὺν πολιτικῷ ἐπίπεδο ἦταν διττὴ. Παρὰ τὴν δυσκολίαν πού ἀντιμετώπιζε ἰδίως γιὰ τὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ του ἐπιβίωση, ὁ Ἑλληνας εἶχε ἐνεργὸ πολιτικὴ δράση ὅχι μόνο στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ν. Ἀφρικῆς (π.χ. πολλοὶ Ἑλληνες πολέμησαν στὸν πόλεμο τῶν Μπόερς τοῦ 1902 καὶ μετὰ τὴν δύο πλευρῆς, ἀλλὰ ταυτόχρονα εἶχαν πολιτικὴ τοποθέτηση ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴ κατάσταση τῆς Ἑλλάδας). Στὴν Ἑλλάδα, στὴν περίοδο αὐτὴ ἡ κατάσταση ἦταν συγκεχυμένη καὶ ἡ πολιτικὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὶς διάφορες ὁμάδες τῆς ἀρχουσας τάξης (πρὶν καὶ μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) ἦταν κοινὸ θέμα συζήτησης καὶ διαφωνιῶν ἀνάμεσα στούς μετανάστες (ὁ Transvaal μάλιστα ὑπῆρχε πυρῆνας γιὰ τὴ δημιουργία παραρτήματος τοῦ Βενιζελικοῦ κόμματος, ἀλλὰ ἡ ἀρχικὴ ἰδέα ἐγκαταλείφθηκε λόγω οικονομικῶν διαφορῶν τῶν πρωτεργατῶν της). Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ὑπογραμμισθεῖ γιὰτί, ὅπως θὰ σημειωθεῖ παρακάτω, οἱ νέες γενεές τῶν Ἑλλήνων ἐκδηλώνουν ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα, καὶ στὴ σημερινὴ ἐ-

ποχὴ ὑπάρχει παντελὴς ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος πάνω σὺν ζήτημα αὐτό.

Μετά τὴ δεκαετία τοῦ '30, μιὰ νέα περίοδος ἀρχίζει γιὰ τοὺς μετανάστες. Οἱ πρῶτες ἰδέες γιὰ ἀξέσπηση τοῦ εἰσοδήματός τους ἀρχισαν πιά νὰ ριζώνουν καὶ οἱ πρῶτες ἐπενδύσεις (κυρίως σὲ γῆ καὶ ἀκίνητα) ἀρχισαν νὰ ἀξιώνονται. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπόμενων 10 χρόνων (μέχρι τὸ 1940), ἡ μετανάστευση πρὸς τὴ Ν. Ἀφρικὴ συνεχίστηκε μὲ σταθερὸ ρυθμό.

Τὸ μεγαλύτερο κύμα μετανάστευσης σημειώθηκε τὴν περίοδο 1960-70 (Πίνακας 1). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὀφείλεται σὲ δύο βασικά λόγους: α) στὴν εἰσαγωγὴ ἑλληνικοῦ βιομηχανικοῦ κεφαλαίου (ὅχι σὲ μεγάλη κλίμακα) καὶ στὴ δημιουργία τῶν πρώτων ἑλληνικῶν βιομηχανιῶν (ἐλαφρὰς παραγωγῆς) μὲ ἑλληνικά καὶ ἑλληνο-αὐγυπανικά κεφάλαια, πού χρειαζόταν ὅχι μόνο φτηνὰ ἐργατικά χέρια ἀλλὰ καὶ εἰδικευμένους καὶ ἡμι-εἰδικευμένους τεχνίτες καὶ β) στὴν ἀξέσπηση εἰσαγωγῇ Ἑλλήνων κυρίως τεχνικῶν, μετὰ τὴν ἄδεια εἰσόδου πού παραχώρησε ἡ κυβέρνησις τῆς Ν. Ἀφρικῆς, μετὰ τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '50, ἐξ αἰτίας τῆς αὐξανόμενης ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας.

Ἔτσι, ἡ κοινωνικὴ σύνθεση τῶν μεταναστῶν ἀλλάξε μὲ τὴν προσθήκη τῶν εἰδικευμένων καὶ ἡμι-εἰδικευμένων ἐργατῶν καὶ τεχνικῶν πού προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὶς ἀστικές περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας καὶ πού ἀποτέλεσαν, μαζί μὲ τοὺς Ἑλλήνες (δευτέρη γενεά) ἀπόφοιτους πανεπιστημίων καὶ τεχνικῶν σχολῶν, τὴ «νέα μεσαία τάξη τῶν Ἑλλήνων στὴ Ν. Ἀφρικὴ», σὲ ἀντιπαράθεση μὲ τὴν «παραδοσιακὴ μεσαία τάξη» τῶν πρώτων Ἑλλήνων μεταναστῶν στὴ χώρα, στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα (αὐτὴ πού ἀποκαλεῖται «ἡ γενιά τῶν ιδιοκτητῶν» tea-room).

Θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ σημειωθεῖ ὅτι, μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἑλλειψις ἐκβιομηχάνισις καὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ καταστρεπτικοῦ ἐμφυλίου πολέμου, πολλοὶ Ἑλληνες μικροβιομηχανοὶ ἔκαναν ἐπενδύσεις στὴ Ν. Ἀφρικὴ. Ἔτσι, ἀρχισαν νὰ λειτουργοῦν τὰ πρῶτα ἑλληνικά ἐργοστάσια (ἐλαφρὰς κυρίως παραγωγῆς). Ἀκόμα, πολλοὶ Ἑλληνοαὐγυπανιοὶ ἐπένδυσαν κεφάλαια μετὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Νάσερ, καὶ ἐπιπρόσθετα, στὰ μέσα τοῦ '60 μερικὸι Ἑλληνες ἐπένδυσαν κεφάλαια στὸν ἀγροτικὸ τομέα τῆς παραγωγῆς, δημιουργώντας μεγάλου ἢ μεσαίου μεγέθους φάρμες.

2. κοινωνικὴ κινητικότητα

Ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ παραπάνω, ἡ κοινωνικὴ στρωμάτωση τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν ἔχει ἀλλάξει στὰ διάφορα στάδια τῆς ἱστορίας τους. Γὰ νέα κοινωνικά στρώματα τῶν μεταναστῶν πού ἔφθασαν τὴν περίοδο 1960-70 καὶ ἡ τάξι τῶν νέων γενεῶν τῶν μεταναστῶν γιὰ ὑψηλότερη μόρφωση μᾶς οδηγοῦν σὺν συμπεράσμα (ὅπως θὰ ἀποδειχθεῖ παρακάτω) ὅτι τὸ ἑλληνικὸ παρελθὸν τῶν μικροϊδιοκτητῶν tea-rooms ἢ cafés ἀνῆκε σὺν παρελθόν.

Ἀναλύοντας τὸ φαινόμενο τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητας», θὰ πρέπει νὰ διασαφηνίσω ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἀναφερόμαι στὴν «επαγγελματικὴ ἀτομικὴ κινητικότητα» (occupational individual mobility)—ὅπως ὀριοθετεῖται σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴν «επαγγελματικὴ στρωματι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Ἑλληνικὴ μετανάστευση στὴ Ν. Ἀφρικὴ 1960-1970³

Χρόνος	Ἀριθμὸς μεταναστῶν	Ἐπισκέπτες*
1960	315	179
1961	694	146
1962	583	302
1963	1.207	350
1964	1.679	943
1965	1.740	1.063
1966	1.687	568
1967	1.263	478
1968	1.007	265
1969	611	199
1970	492	173
Σύνολο	11.278	4.666

* Σημειώνονται καὶ οἱ ἐπισκέπτες γιὰτί 90-95% ἀπ' αὐτοὺς πᾶν ἄδεια παραμονῆς καὶ ἐργασίας στὴ Ν. Ἀφρικῇ.

2. Emile Added, *The Greek Family in Cape Town*, M.A. thesis in Social Anthropology, University of Cape Town (1973).
3. ESYE, *South African Statistical Bulletins*, 1960-1971, 1973.

κή κινητικότητα» (occupational strata mobility). Η ανάλυση αυτή βασίζεται σε πληροφορίες προερχόμενες από αριθμό συνομιλητών από τις δύο μεγαλύτερες ελληνικές κοινότητες της Ν. Αφρικής (Cape Town και Johannesburg). Πρώτα, αναλύεται η μορφωτική (educational) και επαγγελματική κινητικότητα των γυναικών, προκειμένου ν' αποδειχθεί το «σπάσιμο» των παραδοσιακών φραγμάτων που προέρχονται κυρίως από την ίδια τη γένεση και τη δομή της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας, προερχόμενης βασικά από τις αγροτικές περιοχές της χώρας. Μετά απ' αυτό, ακολουθεί η ανάλυση της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής κινητικότητας των αρρένων της τρίτης και τέταρτης γενιάς μεταναστών.

Αρχίζοντας την έρευνα, σάν πρώτο μέλημα έχουμε τη σύγκριση ανάμεσα στην εκπαίδευση των γυναικών (τρίτης και τέταρτης γενιάς) και στην εκπαίδευση των πατέρων τους. Αυτό είναι χρήσιμο γιά νά δείχουν καθαρά οι τεράστιες διαφοροποιήσεις στο εκπαιδευτικό επίπεδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Έκπαιδευτική κινητικότητα μεταξύ πατέρων και κοριτσιών στο Cape Town

Έκπαιδευση πατέρων	No	%	Έκπαιδευση κόρης	No	%
Αναλφάβητοι	8	23,5	Αναλφάβητες	2	6,4
Δημοτικό	8	23,5	Δημοτικό	6	19,3
Γυμνάσιο	13	35,8	Γυμνάσιο	12	38,7
Τεχνική εκπαίδευση	5	14,7	Τεχνική εκπαίδευση	6	19,3
Πανεπιστήμιο	—	—	Πανεπιστήμιο	5	16,1
Σύνολο	34	97,5	Σύνολο	31	99,8

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Έκπαιδευτική κινητικότητα μεταξύ πατέρων και κοριτσιών στο Johannesburg

Έκπαιδευση πατέρων	No	%	Έκπαιδευση κόρης	No	%
Αναλφάβητοι	6	21,4	Αναλφάβητες	—	—
Δημοτικό	9	32,1	Δημοτικό	—	—
Γυμνάσιο	2	7,1	Γυμνάσιο	10	28,7
Τεχνική εκπαίδευση	4	14,2	Τεχνική εκπαίδευση	6	17,1
Πανεπιστήμιο	7	25,0	Πανεπιστήμιο	19	54,2
Σύνολο	28	99,8	Σύνολο	35	99,8

Από την ανάλυση των πινάκων αυτών μπορούμε νά αντιληφθούμε πώς ή καινούργια γενιά των Έλληνιδων έχει σ' ένα μεγάλο βαθμό σπάσει τις άλυσιδες της παραδοσιακής καταπίεσης και έπιρροής της ελληνικής οικογένειας. Ένα άλλο χαρακτηριστικό που αποδεικνύεται από τους πίνακες είναι ότι στο Johannesburg μεγαλύτερο ποσοστό Έλληνιδων επιδιώκει την ανώτερη μόρφωση σε σύγκριση με το Cape Town. Και γιά τούτο υπάρχει ή λογική εξήγηση: Το Cape Town είναι το κέντρο των μεταναστών από αγροτικές κυρίως περιοχές της χώρας, με μεγαλύτερη όπισθοδρομικότητα στα ζητήματα της εκπαίδευσης των γυναικών.

Μιά άλλη εξήγηση είναι ή υψηλότερη εκπαιδευτική

στάθμη των παλιότερων γενεών του Johannesburg σε σύγκριση με αυτή του Cape Town, όπως φαίνεται και από τους πίνακες.

Η κινητικότητα ανάμεσα σε γονείς και άρρενες διενετεί παραστατικά στους ακόλουθους συγκριτικούς πίνακες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Cape Town

Έκπαιδευση πατέρων	No	%	Έκπαιδευση γιού	No	%
Αναλφάβητοι	20	25,9	Αναλφάβητοι	10	11,4
Δημοτικό	22	28,5	Δημοτικό	16	18,3
Γυμνάσιο	30	38,9	Γυμνάσιο	29	33,3
Τεχνική εκπαίδευση	3	3,8	Τεχνική εκπαίδευση	12	13,7
Πανεπιστήμιο	2	2,5	Πανεπιστήμιο	20	22,8
Σύνολο	77	99,6	Σύνολο	87	99,5

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Johannesburg

Έκπαιδευση πατέρων	No	%	Έκπαιδευση γιού	No	%
Αναλφάβητοι	16	23,5	Αναλφάβητοι	—	—
Δημοτικό	10	14,7	Δημοτικό	4	4,3
Γυμνάσιο	12	17,6	Γυμνάσιο	18	19,5
Τεχνική εκπαίδευση	13	19,1	Τεχνική εκπαίδευση	20	21,7
Πανεπιστήμιο	17	25,0	Πανεπιστήμιο	50	54,3
Σύνολο	68	99,9	Σύνολο	92	99,8

Αναλύοντας τους πίνακες μπορούμε νά διαπιστώσουμε ότι το ίδιο φαινόμενο παρουσιάζεται στην κινητικότητα των γυναικών. Υπάρχει μιά διαφοροποίηση, π.χ., ανάμεσα στους αριθμούς των πανεπιστημιακών αποφοίτων (54,3% στο Johannesburg, και μόνο 22,8% στο Cape Town). Πιθανώς, το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται γιατί λίγο ή πολύ το Johannesburg (κατ' έξοχή βιομηχανικό κέντρο) έχει μεγαλύτερες πιθανότητες απορρόφησης των αποφοίτων των πανεπιστημίων και των τεχνικών Κολλεγίων λόγω του διογκωμένου αριθμού των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα. Ακόμα, αναλύοντας το ύψος ποσοστό των νέων με μεγαλύτερη μόρφωση, παρατηρούμε ότι υπάρχει διάχυτη ή τάση πα, ρχής μόρφωσης στα παιδιά εκ μέρους των γονιών γιατί γι' αυτούς υψηλότερη μόρφωση σημαίνει και ανύψωση του «γοήτρου» τους.

Ερχόμενοι τώρα στην επαγγελματική κινητικότητα, θά εξετάσουμε πάλι χωριστά την των αρρένων και θηλέων στις δύο πόλεις. Πρέπει νά σημειωθεί ότι οι πατέρες ανήκουν στην πρώτη και δεύτερη περίοδο άφιξης και τά παιδιά τους στην τρίτη και τέταρτη γενιά μεταναστών.

Αναλύοντας τους Πίνακες 6 και 7 μπορούμε νά δούμε τις διαφορές και όμοιότητες στον επαγγελματικό τομέα ανάμεσα στις γυναίκες του Cape Town και του Johannesburg:

α) Στο Cape Town παρατηρείται ίκανός αριθμός γυναικών χωρίς οικονομική δραστηριότητα (βλέπε **). Το αντίθετο συμβαίνει στο Johannesburg, όπου ακόμα και οι παντρεμένες (15 από τις 35 που

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Κινητικότητα ανάμεσα σε πατέρες και κόρες στο Cape Town

Έπαγγελμα πατέρα	No	%	Έπαγγελμα κόρης	No	%
Εμπόριο (cafés, stores)	12	30,7	Εμπόριο	—	—
Ιδιοκτήτες περιουσίας* ακίνητης	17	43,5	Ιδιοκτήτες περιουσίας ακίνητης	—	—
Εργοστασιάρχες	—	—	Εργοστασιάρχες	—	—
Υπηρεσίες	—	—	Υπηρεσίες	9	23,0
Επιχειρηματίες*	10	25,6	Επιχειρηματίες	1	2,5
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	—	—	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	—	—
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—
Εξειδικευμένοι τεχνικοί	—	—	Εξειδικευμένοι τεχνικοί	1	2,5
Επαγγελματίες	—	—	Επαγγελματίες	8	20,5
Χωρίς οικονομική δραστηριότητα	—	—	Χωρίς οικονομική δραστηριότητα**	20	51,2
Σύνολο	39	99,8	Σύνολο	39	99,7

* Οί περισσότεροι, αν όχι όλοι, από τους ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας και μεγαλοεπιχειρηματίες στο παρελθόν απασχολούνται με το μικρεμπόριο ή με μεσαίου μεγέθους καταστήματα (cafés self service μεσαίου μεγέθους κτλ.).

** Όταν λέω χωρίς οικονομική δραστηριότητα, εννοώ κυρίως τις υποκυρίες που στην πραγματικότητα, ιδίως οι γυναίκες των ιδιοκτητών tea-rooms, cafés κτλ., εργάζονται συνήθως πάνω από δωρή βάση καθημερινά στα καταστήματα του άνδρός τους (τά καταστήματα αυτού του είδους είναι ανοιχτά από τις 8 το πρωί μέχρι τις 12 τα μεσάνυχτα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Κινητικότητα ανάμεσα σε πατέρες και κόρες στο Johannesburg

Έπαγγελμα πατέρα	No	%	Έπαγγελμα κόρης	No	%
Εμπόριο	7	30,4	Εμπόριο	—	—
Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	3	13,0	Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	—	—
Εργοστασιάρχες	3	13,0	Εργοστασιάρχες	—	—
Υπηρεσίες	2	8,6	Υπηρεσίες	10	28,5
Επιχειρηματίες	2	8,6	Επιχειρηματίες	—	—
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	1	4,3	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	1	4,3
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—
Εξειδικευμένοι τεχνικοί	—	—	Εξειδικευμένοι τεχνικοί	—	—
Επαγγελματίες	5	21,7	Επαγγελματίες	24	68,5
Χωρίς οικονομική δραστηριότητα	—	—	Χωρίς οικονομική δραστηριότητα	—	—
Σύνολο	23	99,6	Σύνολο	35	99,8

ρωτήθηκαν) συνεχίζουν να δουλεύουν και μετά το γάμο τους.

β) Μπορούμε να παρατηρήσουμε καθαρά την ισχυρή τάση των γυναικών στην απασχόληση στις υπηρεσίες και στα επαγγέλματα. Έτσι, το συμπέρα-

σμα των S.M. Miller⁴ και Bendix και Lipset,⁵ ότι η τριτογενής απασχόληση, που είναι το χαρακτηριστικό της επαγγελματικής απορρόφησης των γυναικών σε προηγμένες βιομηχανικά χώρες, φαίνεται να έχει εφαρμογή στην περίπτωση αυτή. Η επαγγελματική κινητικότητα μεταξύ πατέρων και γιών στις δύο πόλεις έχει ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Κινητικότητα μεταξύ πατέρων και γιών στο Cape Town

Έπαγγελμα πατέρα	No	%	Έπαγγελμα γιού	No	%
Εμπόριο	32	41,5	Εμπόριο	8	9,0
Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	21	27,2	Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	—	—
Εργοστασιάρχες	4	5,1	Εργοστασιάρχες	2	2,2
Υπηρεσίες	—	—	Υπηρεσίες	17	19,3
Επιχειρηματίες	17	22,0	Επιχειρηματίες	17	19,3
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	—	—	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	4	4,5
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	4	4,5
Εξειδικευμένοι τεχνικοί	1	1,2	Εξειδικευμένοι τεχνικοί	4	4,5
Επαγγελματίες	2	2,5	Επαγγελματίες	32	36,3
Σύνολο	77	99,5	Σύνολο	88	99,6

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Κινητικότητα μεταξύ πατέρων και γιών στο Johannesburg

Έπαγγελμα πατέρα	No	%	Έπαγγελμα γιού	No	%
Εμπόριο	26	37,1	Εμπόριο	4	4,3
Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	7	10,0	Ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας	—	—
Εργοστασιάρχες	4	5,7	Εργοστασιάρχες	—	—
Υπηρεσίες	12	17,1	Υπηρεσίες	34	37,3
Επιχειρηματίες	5	7,1	Επιχειρηματίες	—	—
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	2	2,8	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί με δική τους δουλειά	3	3,2
Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	2	2,8	Ημι-εξειδικευμένοι τεχνικοί απασχολούμενοι από τρίτους	—	—
Εξειδικευμένοι τεχνικοί	2	2,8	Εξειδικευμένοι τεχνικοί	3	3,2
Επαγγελματίες	10	14,2	Επαγγελματίες	47	51,6
Σύνολο	70	99,6	Σύνολο	91	99,6

Αναλύοντας τους πίνακες, έχουμε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

α) Οί νέες γενιές Έλλήνων μεταναστών προτιμούν τις δουλειές του τριτογενή τομέα.

β) Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό ακολουθεί τό ε-

4. S.M. Miller, «The Concept and Measurement of Mobility» στο P.M. Coxon και L.C. Johnes, *Social Mobility*, Penguin Books, (1971).

5. S.M. Lipset και R. Bendix, *Social Mobility in Industrial Society*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

πάγγελμα του πατέρα του (ιδίως τά παιδιά των μικρομεγαζατόρων) και

γ) Τά παιδιά πού προέρχονται από εύπορες οικογένειες επιχειρηματιών ακολουθούν την ίδια επαγγελματική καριέρα (ιδίως στο Cape Town, 100% όπως δείχνουν οι πίνακες).

Η κινητικότητα άναμφισβήτητη αποτελεί ένα βασικό παράγοντα κοινωνικής άπορρόφησης των νέων γενεών Έλλήνων στη Ν. Άφρική. Όπως δείχνουν οι πίνακες, οι περισσότεροι στρέφονται πρὸς άπασχολήσεις τριτογενή χαρακτήρα, πράγμα πού σημαίνει αυτόματα ότι άπορροφώνται κοινωνικά εύκολότερα από ό,τι οι πατέρες τους (πού οι περισσότεροι άπασχολούνται στον δευτερογενή τομέα).

Βέβαια, ή κινητικότητα είναι παράγοντας κοινωνικής άπορρόφησης των νέων γενεών, αλλά ή γνώμη μου είναι ότι ο κυριότερος παράγοντας πού διαιωνίζει και διογκώνει το πρόβλημα είναι άναμφισβήτητη ή κοινωνικοποίηση.

3. κοινωνικοποίηση, εκπαίδευση, οικογένεια, εκκλήσις: οι τρόποι λειτουργίας τους

Η κοινωνικοποίηση, όπως έχω αναφέρει ήδη, άποτελεί τον κυριότερο παράγοντα κοινωνικής άπορρόφησης. Όπως έχει άποδειχτεί, ή οικογένεια δίνει στά παιδιά, άνάμεσα σε άλλα, τά ακόλουθα σπουδαία πολιτιστικά χαρακτηριστικά, καθοριστικά για την ανάπτυξη του κοινωνικού τους χαρακτήρα:

α) Τά βασικά στοιχεία της κοινωνικής πυραμίδας και έξάρτησης (μεγάλος-μικρός-κατώτερος-άνωτερος, δυνατός-άδύνατος)

β) Τή βασική δομή του λόγου (γλώσσα), και

γ) Τά κύρια στοιχεία των σχέσεων και της κοινωνικής ιεράρχησης των ρόλων και των δύο φύλων (μάνη-πατέρας, άγόρι-κορίτσι, άρσενικό-θηλυκό κτλ.).

Πρέπει νά σημειώσω ότι πέρα άπ' αυτά δίνονται στο παιδί, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, ή γνώση για τις άξίες, κανόνες συμπεριφοράς κτλ., πράγματα πού δίνονται ή μέσω των γονέων ή με την επίδραση των πρωτογενών ομάδων με τις οποίες τό παιδί έρχεται σε έπαφή (σχολείο, συντροφίες κτλ.).

Ο Emil Added προσπαθεί νά άποδείξει άρχικά (άλλά χωρίς επιτυχία) την όχι δομική (non-structural) άπορρόφηση των νέων γενεών Έλλήνων στο Cape Town. «Σε γενικές γραμμές», γράφει, «δέν μπορούμε νά μιλάμε για πλήρη άπορρόφηση. Οι πολιτιστικές παραδοσιακές άξίες των Έλλήνων υπάρχουν άκόμα. Προσπαθεί νά τό άποδείξει αυτό, αναλύοντας την κλασική οικογενειακή παραδοσιακή ελληνική οικογένεια.

Είναι αλήθεια ότι ή παραδοσιακή ελληνική οικογένεια προσπαθεί νά μεταβιβάσει τις ελληνικές άξίες, ήθη και έθιμα στις νέες γενιές. Τουτό όμως είναι καταδικασμένο σε άποτυχία για δύο κυρίως λόγους: α) την πολιτιστική στέρηση («cultural lag») των γονιών, και β) την έλλειψη χρόνου διαθέσιμου για τή σωστή κοινωνικοποίηση του παιδιού (δπως σημείωσα, ή πλειοψηφία των Έλλήνων εργάζεται από τις 8 τό

πρώι μέχρι τά μεσάνυχτα). Βέβαια, ή προσπάθεια των γονιών για τή μεταβίβαση των πολιτιστικών άξιών και της κοινότητας είναι άξίεπαινη, αλλά, για τους λόγους πού άνάφερα παραπάνω, πρὸς τό παρόν μένει χωρίς άποτέλεσμα. Έτσι, παρουσιάζεται το φαινόμενο, μόλις τό παιδί άρχίζει νά φοιτά στο νοτιοαφρικανικό σχολείο, νά συνειδητοποιεί ότι είναι «πολίτης δύο κόσμων». Δυό τελείως διαφορετικών κόσμων.

Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο γίνεται σε διάφορα επίπεδα. Είναι φανερό ότι ή λειτουργία της σχολικής τάξης, ο ρόλος του δασκάλου και ή σχέση πού δημιουργεί τό Έλληνόπουλο με τους συμμαθητές του άποτελούν πρωταρχικά στοιχεία για μιá άρμονική ή άντιπατική ψυχο-πνευματική εξέλιξη του παιδιού. Άπό τή στιγμή πού τό Έλληνόπουλο τόν 5 ή 6 χρόνων άρχίζει νά φοιτά στο νοτιοαφρικανικό σχολείο, παρουσιάζονται οι πρώτες δυσκολίες: διαφορετική γλώσσα, κοινότητα, διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον, διαφορετικές άξίες. Το παιδί άρχίζει νά συνειδητοποιεί ότι βρίσκεται άνάμεσα σε δύο κόσμους: τον κόσμο του σχολείου και τον κόσμο της οικογένειας. Οι πρώτες δυσκολίες προέρχονται από την άντιπατική λειτουργία σχολείου και σπιτιού στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, με συνέπεια τά πρώτα σοβαρά προβλήματα ψυχολογικής φύσης πού τόσο σαστά έχουν άναλυθεί από τή γερμανική σχολή (Lütkens κτλ.).

Θά μπορούσε κανείς νά θελήσει νά μάθει για τή λειτουργία των ελληνόφωνων σχολείων της Ν. Άφρικής και για τό ρόλο τους στην κοινωνικοποιητική διαδικασία. Υπάρχουν 19 σχολεία ελληνικά στη Ν. Άφρική με 2.100 περίπου μαθητές. Παρατηρώντας τό ζήτημα στατιστικά μπορούμε νά ύπολογίσουμε ότι 1.500-1.800 παιδιά ελληνικής καταγωγής άπέχουν από τά ελληνόφωνα σχολεία για διάφορους λόγους (μακρινή άπόσταση, άρνηση των γονέων κτλ.). Υπάρχουν επίσης δύο νηπιαγωγεία με 120 παιδιά. Ο αριθμός των Έλλήνων δασκάλων είναι περίπου 43 εκ των οποίων 30 είναι άπόφοιτοι Παιδαγωγικής Άκαδημίας, 2 πτυχιούχοι Οικιακής Οικονομίας, 4 Θεολογικής Σχολής και 7 άπόφοιτοι γυμνασίου. Τά ελληνικά σχολεία, παρά τις σοβαρές προσπάθειες των ιδρυόντων, είναι άνοργάνωτα και τά κύρια μαθήματα (μέσο έβδομαδιαίο ώρολόγιο πρόγραμμα 2 1/2 ώρες) είναι γραφή και άνάγνωση, λίγη ιστορία και θρησκευτικά (μερικές φορές και γεωγραφία). Το 1945, ο καθηγητής Α. Βογιατζόγλου* παρουσίασε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα λειτουργίας «καθαρά ελληνικού σχολείου» στη Νότιο Άφρική. Άλλά μετά την άπαγόρευση, τό 1948, της λειτουργίας ήμερήσιων ξενόγλωστων σχολείων, τό πρόγραμμα έμεινε νεκρό. (Τό γεγονός είναι ότι τό όλο πρόγραμμα ήταν έξω από τις οικονομικές δυνατότητες της ελληνικής κοινότητας).

Άναμφισβήτητο, άν αναλύσουμε τό πρόγραμμα του νοτιοαφρικανικού σχολείου και τις συνέπειές του, νομίζω ότι θά είναι εύλογο νά ισχυριστούμε ότι άπο-

6. S. Lütkens, *Soziologie der Schule*, Köln (1966).

7. Voyatzoylou Alexandros, *Memorandum on the Founding of an Educational Institution for the Greeks in SA*, Johannesburg (1945).

τελεῖ τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀπορρόφηση τῶν νέων γενεῶν, σὲ μιὰ ἀσταμάτητη διαδικασίᾳ ἀλλαγῶν τοῦ «κοινωνικοῦ χαρακτῆρα» τῶν παιδιῶν (χρησιμοποιοῦ τὸν ὁρο «κοινωνικός χαρακτήρας» ὅπως ἔχει ὀριστεῖ ἀπὸ τὸν H.G. Rolf⁸: «κοινωνικός χαρακτήρας εἶναι τὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτῆρα, πού εἶναι κοινὸ στὰ μέλη ὁρισμένων κοινωνικῶν ομάδων καὶ ἀποτελεῖ συνέπεια (προϊόν) τῶν ἐμπειριῶν τῶν ομάδων αὐτῶν». Χρησιμοποιοῦντας τὸν ὁρο αὐτὸ ἐννοοῦ ὅτι μιὰ κοινωνικὴ ομάδα συνοψίζει καὶ γενικεύει ἐμπειρικά ἀποδειγμένους καὶ κανονικὰ ἐπαναλαμβανόμενους τρόπους συμπεριφορᾶς καὶ ἀντιλήψεις ὁρισμένων κοινωνικῶν (ἢ ἐθνικῶν) ομάδων. Ἔτσι, ἂν δεχθούμε ὅτι τὸ σχολεῖο, σὲ κάθε κοινωνία, ἢ ἔστω στὴν προκειμένη περίπτωση στὴ Νότιο Ἀφρικῇ, εἶναι ὁ κυριότερος παράγοντας κοινωνικοποίησης γιὰ κάθε παιδί (στὸ πολιτιστικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐπίπεδο),μποροῦμε εὐκόλα νὰ ἀντιληφθούμε γιατί ἡ ἀπορρόφηση τῶν Ἑλλήνων τῶν νέων γενεῶν αὐξάνεται σὲ ὑψηλὸ βαθμὸ. Οἱ λειτουργίες τοῦ σχολεῖου σὰν μιὰ διαδικασίᾳ κοινωνικοποίησης ὑπερακοντίζει τὶς λειτουργίες τῆς οἰκογένειας στὰ ἑξῆς:

- α) Δίνει διαφορετικές ἐννοιες στὴν κοινωνικὴ ἱεραρχία καὶ ἐξάρτησή
- β) Δίνει διαφορετικὰ ἀντιλήψεις γιὰ τὴ σχέση καὶ κοινωνικὴ ἱεραρχία τῶν φύλων
- γ) Δίνει διαφορετικὰ «συστήματα λόγου» (ὁμιλία) καὶ
- δ) Δίνει διαφορετικὰς μεθόδους ἀντίληψης καὶ ἀναπτύξεως σχέσεων» μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Μετά ἀπ' ὅλα αὐτά,μποροῦμε νὰ ἀντιληφθούμε τὴν κοινωνικὴ ἀπορρόφηση τῶν νέων γενεῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴ νοτιοαφρικανικὴ κοινωνία καὶ τὴν τέλεια ἐξαφάνιση κοινωνικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν πρώτων Ἑλλήνων μεταναστῶν, δηλαδὴ τοῦ ἐθνοκεντρισμοῦ, τοῦ παραδοσιακοῦ τρόπου ζωῆς, τῆς χρησιμοποίησης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας κτλ. Ἑρευνώντας τὸ ρόλο τοῦ Κράτους στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα θὰ μπορούσαμε νὰ ὑπογραμμίσουμε:

- α) Τὰ γραπτά τοῦ πρώην ὑπουργοῦ Μετανάστευσης Δρα Κουρνηχοφ στὶς ἐφημερίδες τοῦ 1968: Ἐγραψε: «ὁ μετανάστης δὲν θάπρεπε καὶ θὰ ἦταν δύσκολο νὰ ξεχάσει τὴ χώρα πού γεννήθηκε, ἀλλὰ τὰ παιδιά του πρέπει καὶ θὰ τὴν ξεχάσουν». Ὁ ἴδιος (30-10-68) ἔγραψε: «Αφομοίωση εἶναι ἡ ἀποκόλληση τοῦ μετανάστη ἀπὸ τὸ παρελθόν του, τὸν παλιὸ τρόπο ζωῆς του, τὴ γλώσσα καὶ τὴν κουλτούρα του, καὶ ἡ πλήρης παραδοχὴ τῆς γλώσσας, τῶν ἰδεολογιῶν καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῆς χώρας πού τὸν δέχτηκε».
- β) Τὰ γραπτά τοῦ Συμβουλίου τοῦ Transvaal Educational Committee τοῦ 1966: «Τὰ σχολεῖα θάπρεπε νὰ προσπαθῶσιν νὰ ἐξαλειφθεῖ τελείως τὸ παρελθὸν ἀλλάζοντας τὴ μιὰ χώρα μὲ τὴν ἄλλη (τὴν Ἑλλάδα, π.χ., μὲ τὴ Ν. Ἀφρικῇ). Δὲν θὰ ἦταν δυνατό βέβαια νὰ περιμένουμε νὰ πᾶσουν ὅλες οἱ γένιες πού συνδέουν τὸ μετανάστη μὲ τὴ χώρα τῆς καταγωγῆς του. Θὰ μπορούσε ἐπίσης πιθανόν

νὰ συνεισφέρει γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς παράδοσής μας (Transvaal Education Department Bulletin, 1966).

γ) Ὁ Διευθυντὴς Ἐκπαίδευσης ἔγραψε τὴν ἴδια χρονιά: «Ἡ ὁλοκλήρωση τῶν παλαιῶν εἶναι ὁ ὁριστικὸς σκοπὸς μας» (Transvaal Education department Bulletin 1966, No 35). Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ ρόλος τοῦ Κράτους στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ δὲν σταμάτησε μόνο σὲ γραπτά, ἀλλὰ ἐφαρμόστηκε καὶ στὴν πράξη. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Transvaal Education Department στὸ TED No 51, 1965 καὶ No 35, 1966, Νοτιοαφρικανοὶ δασκαλοὶ γύριζαν στὰ σπίτια τῶν μεταναστῶν γιὰ νὰ τοὺς κάνουν νὰ αἰσθάνονται «σάν στὸ σπίτι τους». Συγκριτικὰ μὲ ἄλλες μειονηφίες μεταναστῶν στὴ Νότιο Ἀφρικῇ, θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὰ παιδιά τῶν Ἑλλήνων ἔχουν περισσότερες δυνατότητες γιὰ ἐκπαίδευση σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο ἀπ' ὅτι οἱ Πορτογάλοι, Ἴταλοι κ.ἄ. Ὑστεροῦν, βέβαια, σὲ σύγκριση μὲ τοὺς Ἑβραίους. Ὑπάρχουν πέντε μεγάλα ἑβραϊκὰ σχολεῖα μόνο στὸ Johannesburg (ἰδιωτικὰ κεφάλαια), ἔχοντας σάν ἐβδόμο ὅμα ἡμερήσιας ἀγωγῆς ἑβραϊκὴ γλώσσα καὶ ἱστορία σὲ πολὺ ὑψηλὸ ἐπίπεδο. Ἀλλὰ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, οἱ Ἑβραῖοι ἔχουν κεντρικὸ ἀξίωμα ἐθνικῆς ἐνότητος τῆς θρησκείας. Ἀν προσπαθῶσουμε νὰ ἀναλύσουμε τὴ λειτουργία τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας στὴ Ν. Ἀφρικῇ θὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ ἑξῆς ἐρώτημα: ἀποτελεῖ ἡ ἐκκλησία παράγοντα ἀνασταλτικὸ γιὰ τὴν ἐλάττωση τῆς ἀφομοίωσης τῶν νέων γενεῶν τῶν Ἑλλήνων ἢ δχι;

Πρῶτα, πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ πρῶτος σκοπὸς τῶν πρωτοπόρων Ἑλλήνων μεταναστῶν στὴ χώρα ἦταν ἡ ἱδρυση Ἐκκλησίας. Νὰ τί γράφει τὸ πρῶτο καταστατικὸ τῆς πρώτης κοινότητος τῆς Ἀφρικῆς (Cape Town) τὸ 1903: «Δημιουργεῖται στὸ Cape Town σύνδεσμος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑλληνικὴ κοινότης τοῦ Cape Town», ὁ ὁποῖος ἔχει σάν πρῶτο σκοπὸ τὴν ἱδρυσιν Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Κ. Νικολαΐδης, σελ. 503). Στὴ Ν. Ἀφρικῇ, ὑπάρχουν 18 ἑλληνικὲς ἐκκλησίες σὲ διαφορετικὰς πόλεις. Ὁ κεντρικὸς ρόλος τῆς ἐκκλησίας ὅμως στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀνασταλτικὸ παράγοντα στὴ διαδικασίᾳ ἀφομοίωσης τῶν στὴ νοτιοαφρικανικὴ Κοινωνία. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰ δύο βασικὰ λόγους:

- α) Οἱ κυριακάτικες λειτουργίες, μὲ ὅλες τὶς γλωσσικὰς δυσκολίες πού περικλείουν, ἀποτελοῦν τροχοπέδη γιὰ τὴν κατανόησή τους ἀπὸ τοὺς νεώτερους Ἑλλήνες μὲ ἀποτέλεσμα δχι μόνο τὴν ἀποχὴ τους ἀπὸ τὶς κυριακάτικες λειτουργίες τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορρόφησης τους ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησίες (Ἀγγλικανικὴ, Μεθοδιστικὴ κ.ἄ.), καὶ
- β) Τὰ μαθήματα τῶν κυριακάτικων σχολεῶν (κατηχητικῶν), πού λειτουργοῦν σ' ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκκλησίες, γίνονται στὴν ἀγγλικὴ γλώσσα.

Οἱ φιλότιμες λοιπὸν προσπάθειες τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ δημιουργία πυρῶνων γιὰ ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ ζωὴ καὶ ἀρχές, λόγω κυρίως τῆς «εὐκαμψίας» καὶ τῆς δυνατότητος προσαρμογῆς πού προσφέρει ἡ νοτιοαφρικανικὴ κοινωνία καὶ τῶν λόγων πού ἀνάφερα παραπάνω, δὲν ἀπέφεραν κανένα θετικὸ ἀποτέλεσμα.

8. Rolf H.G., Sozialisation und Aneulere durch die Schule, Heidelberg (1972).

Στό πολιτικό επίπεδο ή άφομοίωση της «νέας» μικροαστικής τάξης των Έλλήνων χαρακτηρίζεται από παντελή έλλειψη ένδιαφέροντος για την πολιτική κατάσταση και των δύο χωρών (Έλλάδας και Ν. Άφρικής). Η οικονομική και κοινωνική εξάρτηση του «τυπικού Έλληνα» μικροαστού και ή παντελής άποδοχή της «έπιστης ιδεολογίας» δέν του επιτρέπει να είναι πραγματικός πολίτης. Είναι ένας πολιτικά «περιθωριακός» (marginal) ύπηκοος. Ο όρθολογισμός του είναι τυπικά βασισμένος στην «κοινωνική πρακτικότητα», πράγμα που σημαίνει λύση του σιά κοινωνικά και οικονομικά του προβλήματα, χωρίς ανάλυση ή διερεύνηση για την κοινωνική, οικονομική ή πολιτική πραγματικότητα. Συνέπεια του τρόπου σκέψης τέτοιου είδους είναι ή «γενικοποίηση» και σύγχυση των πολιτικών γεγονότων και έννοιών (π.χ., ο μαύροι στην Άγκόλα ήταν κομμουνιστές, άρα και οι μαύροι της Ν. Άφρικής είναι κομμουνιστές, ή το Πανεπιστήμιο του Cape Town βρίσκεται κάτω από κομμουνιστική έπιρροή, έπειδή ζητάει την άδεια να έχει και μαύρους φοιτητές). Η σταθερή πολιτική του στάση απέναντι σιά έσωτερικά προβλήματα, βασισμένα στις φυλετικές ή ταξικές συγκρούσεις, είναι χαρακτηρισμένη από την *άπάθεια*, γιατί παραδοχή ή συνειδητοποίηση των προβλημάτων αυτών προϋποθέτει *καθαρή* πολιτική θέση. Ύστερα όμως από τις συγκρούσεις στο Sharpeville (1960), τις πρόσφατες ταραχές στο Soweto και την κατάσταση της Ροδεσίας, ή άπαθής στάση των Έλλήνων μεταναστών άλλαξε. Τώρα, ο αυξανόμενος μέρα μέ την φόβος, φόβος που μπορεί να γίνει κατανοητός αν σκεφτούμε την τύχη των μεγάλων Έλλήνων γαιοκτημόνων και εργοστασιαρχών στην Αίγυπτο μετά τόν Νάσερ, τείνει να γίνει *πανικός*. Πανικός για την προσωπική τους ύπαρξη, πανικός για την τύχη των εισοδημάτων τους. Οι Έλληνες μετανάστες, κυρίως οι νέες γενιές, δείχνουν άπάθεια για την ελληνική πολιτική κατάσταση. Βέβαια, κατά διαστήματα (έκλογές, κτλ.) γίνονται σχετικές συζητήσεις, αλλά δέν υπάρχει το πραγματικό ένδιαφέρον. Υπογραμμίζοντας πιά μία ακόμη φορά ή σύγχυση των πολιτικών έννοιών ανάμεσα στις νέες γενιές των μεταναστών, θά αναφερθώ στην πρόσφατη στάση τους απέναντι στον Έλληνικό Σύνδεσμο Φοιτητών του Πανεπιστημίου του Witwatersrand που κατηγορείται για «κομμουνιστική έπιρροή», επειδή χρησιμοποιεί τόν όρο «αμερικάνικος ιμπεριαλισμός» στο περιοδικό του, όταν αναφέρεται στο κυπριακό πρόβλημα.

Τελικό συμπέρασμα της μελέτης αυτής θά είναι ή άπόδειξη της διαφοράς που παρουσιάζει ή λειτουργία της άφομοίωσης μεταξύ των Έλλήνων της Άμερικής και της νοτιοαφρικανικής «νέας μεσαιας τάξης». Όπως άρκτεοί Έλληνοαμερικανοί κοινωνιολόγοι έχουν δείξει (Βλάχος,⁹ Ταβουτσίης,¹⁰ Κουρβετάρης¹¹), ή άφομοίωση των Έλληνοαμερικανών στο πολιτικό έ-

πίπεδο χαρακτηρίζεται από τό ένδιαφέρον τους για την άμερικανική πολιτική κατάσταση και σέ άρκετές περιπτώσεις (όπως π.χ. οι διαδηλώσεις για τό Κυπριακό μετά τό '74) για την ελληνική πολιτική κατάσταση. Άκόμα ύπήρχε ένα μεγάλο ρεύμα ενάντια στη χούντα (περίοδος 1967-74), αλλά και ένα κύμα παραπάστασης. Στη Ν. Άφρική, έκτός από έναν έρανο της ελληνικής κοινότητας του Johannesburg μετά την τουρκική εισβολή, τίποτα άλλο. Τό συμπέρασμά μου είναι ότι ή άφομοίωση στο πολιτικό επίπεδο στη Ν. Άφρική λειτουργεί και λειτουργεί σαν ένας παράγοντας πρόωθησης της άπάθειας και άδιαφορίας ανάμεσα σιά μικροαστικά στρώματα των Έλλήνων μεταναστών στη χώρα.

4. συμπέρασμα: πολιτιστική ή δομική άφομοίωση;

Πολλοί κοινωνιολόγοι, έρευνώντας τό φαινόμενο της κοινωνικοποίησης, έγραψαν, γράφουν και θά συνεχίσουν να γράφουν για τις κατηγορίες και τά διάφορα στάδια διαδικασίας της.

Έκτός από την Galitzi¹² που γράφει για «οικονομική», «τεχνική», «πολιτιστική» και «έθνική» άφομοίωση, τόν Mayo-Smith¹³ που γράφει και αναλύει «έξωτερική-έσωτερική» και δημιουργική» άφομοίωση, και τόν Eisenstadt¹⁴ που γράφει για «πολιτιστική άφομοίωση» (acculturation) και «θεσμική διασκόρπιση» (εξαφάνιση των θεσμών-institutional dispersion), ύπάρχει ένας μεγάλος αριθμός κοινωνιολόγων και κοινωνικών έπιστημόνων που αναλύουν τις διαφορές ανάμεσα σιά είδη της άφομοίωσης και των διαδικασιών της.

Οι κυριότερες κατηγορίες άφομοίωσης γενικά είναι ή «δομική ή κοινωνική άφομοίωση» (structural-social assimilation) και ή πολιτιστική (cultural). Η κοινωνική ή δομική ύποδηλώνει την *τέλεια* είσοδο των μεταναστών στις κοινωνικές ομάδες, όργανώσεις και θεσμικές δραστηριότητες της χώρας προορισμού. Η πολιτιστική άφομοίωση ύποδηλώνει από τό άλλο μέρος την άφομοίωση τους στο βαθμό που έσωτερικεύουν και εκφορίζουν σιά περισσότερα αλλά όχι σέ όλα τά επίπεδα, τά νοτιο-αφρικανικά πρότυπα και άξίες, χωρίς να έχουν άποβάλει τελείως βασικά χαρακτηριστικά της παλιάς κουλτούρας. Τι συνθαίνει μέ τά νέα μεσοαστικά στρώματα των Έλλήνων μεταναστών στη Ν. Άφρική; Όπως έχω ήδη αναφέρει, τά βασικά χαρακτηριστικά και οι κυριότεροι συντελεστές για την πλήρη άφομοίωση τους είναι:

- α) Οικονομική θέση και επαγγελματική άποκατάσταση στη Ν. Άφρική, που σημαίνει ύψηλό δείκτη δομικής άφομοίωσης, επαγγελματική κινητικότητα, που πολλές φορές συνοδεύεται από σταδιακή εξαφάνιση της «έθνικής ταυτότητας», καθώς έπίσης και οικονομική άνοδο σαν καθρέφτης δομικής άφομοίωσης.
- β) Έκπαίδευση: Η αυξανόμενη συμμετοχή των νέων γενεών μεταναστών στο νοτιοαφρικανικό εκπαιδευτι-

9. Vlachos Evangelos, *The Assimilation of Greeks in USA*, National Centre of Social Research, Greece (1968).

10. Tavouchis Nicolas, *Family and Mobility among Greek-Americans*, National Centre of Social Research, Greece (1972).

11. Courvetaris Georg., *First and Second Generation Greeks in Chicago*, National Centre of Social Research, Greece (1971).

12. C. Galitzi, *A Study of Assimilation among the Romanians in USA*, New York, 1927.

13. R. Mayo-Smith, *Emigration and Immigration: A study in Social Science*, New York, 1895.

14. Eisenstadt, *The Absorption of the Immigrants*, Glencoe, 1955.

κό κύκλωμα υποδηλώνει δομική ἀφομοίωση.

γ) Ἡ γλῶσσα, σάν θεσμός, μοιάζει νά ἀποτελεῖ στή σημερινή ἐποχή τή μόνη διαφορά ἀνάμεσα στούς «Ἕλληνες» καί τούς «ΝοτιοαφρικανοἝλληνες», ὅπως τοὺς ἀναφέρουν οἱ γηραιότεροι. Στή δομική της διάσταση ἡ ἀγνοία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπό ὀλοένα μεγαλύτερο ποσοστό νέων υποδηλώνει τή δομική ἀφομοίωσή τους στή νοτιοαφρικανική κοινωνία.

δ) Στό θρησκευτικό ἐπίπεδο, ἡ δομική ἀφομοίωση υποδηλώνεται ἀπό τό ὀλοένα χαμηλότερο ποσοστό νέων πού συμμετέχουν στίς ἐκκλησιαστικές λειτουργίες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, καθώς καί τήν ἀπορρόφησή τους, σέ ἱκανό ποσοστό, ἀπό ἄλλες ἐκκλησίες.

ε) Στό θεσμό τῆς οἰκογένειας, ἡ δομική ἀφομοίωση θά

μποροῦσε νά προσδιοριστεῖ ἀπό τήν ἀπόρριψη τῆς παραδοσιακῆς πατριαρχικῆς οἰκογενειακῆς δομῆς καί τῇ δημιουργίᾳ καινούργιου εἶδους σχέσεων βασισμένου στήν ἰσότητα τῶν φύλων, ὅπως ἐπίσης καί στό ὀλοένα ἀξανάνομο ποσοστό μικτῶν γάμων.

Ἀπό τά γεγονότα πού παράθεσα παραπάνω νομίζω ὅτι στήν ἐρώτηση «δομική ἢ πολιτιστική ἀφομοίωση τῶν νέων» μικροαστικῶν στρωμάτων τῶν Ἑλλήνων τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ἔχει δοθεῖ ἀπάντηση.

Νομίζω ὅμως, πῶς ἡ σημαντικότερη ἐρώτηση πού προκύπτει ἀπό ὅλη τοῦτη τήν ἐργασία εἶναι μόνο μία: «Πῶς θά μπορούσαν οἱ Ἕλληνες νά παλέψουν ἐναντία στήν περιθωριακότητα; Καί νομίζω πῶς εἶναι μιά δύσκολη ἐρώτηση. Ἴσως μιά ἐρώτηση χωρίς ἀπάντηση κάτω ἀπό τίς σημερινές συνθήκες.